Shakespeare v buši

Krátce předtím, než jsem opustila Oxford a odjela studovat kmen Tivů do Západní Afriky, přišla řeč na stratfordskou sezónu. „Vy Američané," řekl jeden z mých přátel, „Shakespearovi nerozumíte. Byl to prostě až do morku kostí anglický básník. Nerozumíte tomu, co je v něm specifické, a tak není divu, že se tak snadno zmýlíte ve výkladu toho, co je v něm univerzální."

Ohradila jsem se, že lidská povaha je všude na světě plus mínus stejná, takže minimálně základní zápletka a motivace jeho velkých tragédií budou vždy jasné – všude a všem – i když některé jednotlivosti lokálního charakeru bude potřeba dovysvětlit a jiné drobné nepřesnosti mohou vzniknout vlivem překladu. Aby ukončil debatu, kterou nebylo možné na místě rozlousknout, daroval mi můj přítel výtisk Shakespearova Hamleta, abych jej mohla studovat uprostřed africké buše. Jak doufal, pozvedne ono dílo moji mysl nad okolní primitivní prostředí a při dlouhodobé meditaci snad budu schopna dosáhnout osvícení správné interpretace.

Byla to již má druhá cesta k tomuto africkému kmeni a domnívala jsem se, že jsem připravena strávit nějaký čas v jedné z jeho odlehlejších částí – na území, které bylo jen těžko dostupné, dokonce i pěším způsobem. Nakonec jsem se usadila na pahorku, jenž náležel k pozemku velice váženého starého muže. Ten byl hlavou osady čítající nějakých sto čtyřicet obyvatel, z nichž všichni do jednoho byli jeho příbuzní či jejich manželky a děti. Stejně jako ostatní stařešinové v přilehlém okolí, i tento muž trávil většinu času prováděním rituálů dnes již málokdy viděných v dostupnějších odnožích tohoto kmene. Byla jsem nadšena. Čekaly mne tři měsíce nucené izolace a odpočinku, právě mezi obdobím žní, jež probíhají těsně před vzestupem hladiny močálů, a obdobím zakládání nových polí, když voda opadne. Mezitím, domnívala jsem se, budou mít zdejší obyvatelé spoustu času na provádění svých rituálů a jistě mě do nich zasvětí.

Jak jsem se jen mýlila. Většina zmíněných rituálů si žádala přítomnost dalších starších ze vzdálených usedlostí. A jak se močály rozlévaly, staří mužové shledávali cesty z jedné usedlosti na druhou příliš namáhavými a rituály postupně ustávaly. A když se hladina močálů zvedla ještě o něco více, ustaly vlastně všechny aktivity až na jednu jedinou. Z kukuřice a prosa uvařily ženy pivo, a pak muži, ženy i děti vysedávali na pahorcích a svorně popíjeli.

Pít začínali hned za rozbřesku. V půlce dopoledne už se celá osada otřásala zpěvem, tancem a bubnováním. Když pršelo, museli obyvatelé zůstat v chatrčích, v takovém případě popíjeli a zpívali, nebo popíjeli a vyprávěli si báchorky. Každopádně jsem se musela denně, dřív než udeřilo poledne, rozhodnout, zda se připojím k bujarému veselí, nebo se uchýlím ke svým knihám do vlastní chatrče. „Co bys řešila vážné záležitosti, když máme pivo. Pojď a napij se s námi!" Protože jsem nesdílela jejich odolnost vůči těžkému domácímu pivu, trávila jsem stále více času ve společnosti Hamleta. A dříve než skončil druhý měsíc mého pobytu, dostalo se mi osvícení. Byl jsem si jista, že existuje pouze jedna jediná interpretace Hamleta, a to zcela univerzálně očividná.

Každý den brzy ráno, ve snaze zapříst nějakou vážnější konverzaci dříve, než se osada opět ponoří do alkoholového oparu, jsem navštěvovala stařešinu v jeho přijímací chatrči, již tvořil kruh kůlů podpírajících doškovou střechu a nízká blátivá zídka, jejímž úkolem bylo chránit obyvatele před větrem a deštěm. Jednoho dne jsem zase v předklonu vešla nízkým vchodem a uvnitř nalezla většinu mužů z osady, jak se ukrývají před lezavým deštěm venku, sedí schoulení ve svých potrhaných oděvech na stoličkách, nízkých plaňkových postelích a rozviklaných židlích a zahřívají se u štiplavě dýmajícího ohně. Uprostřed kruhu stály tři nádoby plné piva. Oslava už zjevně začala.

Starý muž mě srdečně uvítal. „Posaď se a dej si s námi.“ Přijala jsem mohutnou tykev plnou piva, odlila z ní do menší nádobky a naráz ji vyprázdnila. Pak jsem znovu odlila do stejné nádobky porci piva pro muže, jenž byl druhým nejstarším v pořadí po mém hostiteli, a předala tykev jednomu z mladších, aby mohl pokračovat v nalévání. Důležití lidé by si neměli nalévat sami.

„Tak je to lepší,“ řekl můj hostitel se souhlasným pohledem a vytáhl mi z vlasů stéblo slámy, jež se tam zachytilo. „Měla bys s námi posedět a popít častěji. Tvoji pomocníci mi řekli, že když nejsi s námi, sedíš ve své chtarči a hledíš do papíru.“

Stařešina uměl rozlišoval přesně čtyři druhy papíru: daňové doklady, účty za nevěstu, účty za soudní výlohy a dopisy. Posel, jenž mu přinášel dopisy od náčelníka kmene, je používal spíš jako odznak své funkce, jejich obsah znal totiž nazpamět a stařešinovi jej vždy přetlumočil. Osobní vzkazy od těch mála, kteří měli příbuzné ve vládě nebo na misijních stanicích, musely počkat, než se někdo vydal na trh, kde sídlil písař a předčítač dopisů. Od chvíle, kdy jsem přijela, chodili s dopisy za mnou a předčítala jsem jim je já. Několik z mužů se za mnou zastavilo také soukromě s účtem za nevěstu, a požadovali, abych v něm přepsala některé částky na vyšší. Vysvětlovat jim morální aspekty této záležitosti se ukázalo jako zbytečné. Když jde o zetě, účel světí prostředky a negramotným těžko vysvětlíte technické obtíže padělání dokumentu. Ale protože jsem nechtěla, aby si o mě mysleli, že jsem pošetilá hlupačka, když trávím celé dny zíráním do nějakého podobného papíru, rychle jsem odvětila, že můj „papír“ má co dělat s „pradávnými záležitostmi“ mé země.

„Ahá,“ řekl starý muž, „pověz nám o tom něco.“ Zaprotestovala jsem, že nejsem dobrá vypravěčka. Vypravěčství je u nich totiž velice sofistikované umění. Mají vysoká očekávání a velmi náročné obecenstvo, a také velmi hlasité, když dojde na kritiku. Protestovala jsem však marně. Toto ráno prostě chtěli k popíjení slyšet nějakou historku. Vyhrožovali, že už mi neřeknou ani jeden svůj příběh, dokud jim já nepovyprávím ten svůj. Nakonec mi stařešina slíbil, že se nikdo nebude posmívat mému stylu vyprávění, „protože my dobře víme, že s naším jazykem ještě zápasíš.“ „Ale,“ dodal jiný stařešina, „když něčemu nebudeme rozumět, musíš nám to vysvětlit, tak jako to děláme my, když vyprávíme tobě.“ A když jsem pochopila, že tohle je moje šance prokázat, že Hamlet skutečně je univerzálně srozumitelný, souhlasila jsem.

Starý muž mi podal další pivo, abych se lépe rozpovídala. Ostatní muži si nacpali dlouhé dřevěné dýmky a sklepávali žhavé uhlíky do jejich oblých hlaviček. Potom se, spokojeně bafajíce, uvelebili a poslouchali. Začala jsem tak, jak je to ve zdejším kraji zvykem. „Ne včera, nikoli předevčírem, leč před dávnými časy stala se taková věc. Jedné noci drželi tři muži hlídku před obydlím svého velkého náčelníka, když tu náhle uzřeli, jak se k nim blíží jejich dřívější náčelník.“

„A proč tenhle už nebyl jejich náčelník?“

„Protože zemřel,“ vysvětlovala jsem. „Taky proto propadli úzkosti a báli se ho, když ho spatřili.“

„To není možné,“ začal jeden ze starších a předal dýmku stařešinovi vedle sebe, který ho ale přerušil. „Jasně že to nebyl žádný mrtvý náčelník, bylo to varovné znamení seslané čarodějem. Pokračuj.“

Trochu vyvedena z míry jsem pokračovala. „Jeden z těch tří mužů byl vědoucí,“ - „vědoucí“ je asi nejbližší možný překlad pro slovo „učenec“, bohužel to ale v řeči tohoto kmene může znamenat i „čaroděj“. Druhý stařešina se vítězoslavně podíval na prvního. „A tak k mrtvému náčelníku promluvil, řka: ‚pověz nám, co máme udělat, abys mohl pokojně spočinout v hrobě,‘ ale ten mrtvý náčelník neodpověděl. Rozplynul se a už jej více nespatřili. A ten vědoucí muž – jeho jméno bylo Horatio – řekl,

že tuto záležitost musí vyřešit syn toho mrtvého náčelníka, Hamlet.“

Celý kruh stařešinů počal nesouhlasně vrtět hlavami. „Copak ten mrtvý náčelník neměl žádné bratry? Nebo snad byl jeho syn tím novým náčelníkem?“

„Neměl,“ odpověděla jsem. „Tedy, měl jednoho žijícího mladšího bratra a ten se stal novým náčelníkem, když jeho starší bratr zemřel.“

Stařešinové nesouhlasně mručeli. Taková znamení nejsou nic pro mladíčky, to jsou přece věci dospělých mužů a náčelníků. Copak dobrého může vzejít z toho, když se jedná za náčelníkovými zády? No vážně, ten Horatio asi nebyl žádný pořádný vědoucí.

„Ale ano, byl,“ trvala jsem na svém odhánějíc od svého piva nenechavou slepici. V naší zemi je následníkem svého otce syn. Ale náčelníkem se přesto stal mladší bratr zesnulého, a dokonce se oženil s jeho vdovou, a to ani ne měsíc po pohřbu.

„A to dobře udělal,“ rozzářil se starý muž a oznámil svým společníkům, „říkal jsem vám, že kdybychom toho o Evropanech věděli víc, zjistili bychom, že jsou docela stejní jako my. V naší zemi to děláme taky tak,“ obrátil se ke mně, „mladší bratr si po smrti staršího vezme za ženu jeho vdovu a stane se otcem jeho dětí. Takže pokud tvůj strýc, který se oženil s tvou ovdovělou matkou, je rodný bratr tvého otce, pak bude i tvým právoplatným otcem. Měli Hamletův otec a jeho bratr stejnou matku?“

Sotva jsem byla schopna jeho otázku vnímat. Byl jsem hrozně rozrušená, úplně mě vyvedl z konceptu, vždyť on úplně znehodnotil zásadní moment celého Hamleta. Trochu nejistě jsem tedy odpověděla, že si myslím, že stejnou matku měli, ale že úplně jistě to tvrdit nemohu, protože ten příběh se o tom vlastně nezmiňuje. Starý muž mi velice vážně řekl, že takový genealogický detail může ale úplně zásadně změnit vyznění příběhu, a že až se vrátím domů, musím se na to určitě zeptat našich starších. Pak křikl ze dveří na jednu ze svých mladších žen, aby mu přinesla jeho vak z kozí kůže.

Zhluboka jsem se nadechla a pevně rozhodnuta zachránit z motivu Hamletovy matky, co se dá, jsem pokračovala. „Takže ten syn, Hamlet, byl velice sklíčený, že se jeho matka vdala tak brzo po otcově smrti. Neměla k tomu žádný zvláštní důvod, navíc v naší zemi je zvykem, že si žena nesmí pořídit nového manžela dříve než po dvou letech truchlení.“

„Dva roky, to je moc,“ ohradila se rázně žena, jež se objevila ve dveřích s odřeným vakem z kozí kůže pro svého manžela. Kdo by obdělával tvá pole, kdybys takovou dobu neměla manžela.“

„Hamlet,“ opáčila jsem bez přemýšlení, „byl dost starý na to, aby se o matčina pole postaral sám. Vůbec se nemusela vdávat.“ Nevypadali přesvědčeně. Vzdala jsem to. „Velký náčelník a matka řekli Hamletovi, že nemá být smutný, protože velký náčelník sám teď bude jeho otcem. Navíc dalším náčelníkem v pořadí se jistě stane Hamlet, proto musí zůstat s nimi a naučit se vše, co je k náčelnictví potřeba. Hamlet souhlasil, že zůstane, a všichni se odebrali to oslavit pitím piva.“

Zatímco jsem se odmlčela a zcela zmatená přemýšlela, jak Hamletovu hněvuplnou samomluvu vylíčit obecenstvu, jež je přesvědčeno, že Claudius a Getruda se zachovali nejlépe, jak jen bylo v dané situaci možné, jeden z mladších mužů se na mě obrátil s otázkou, kdo se oženil se zbylými ženami zesnulého náčelníka.

„Ale on neměl žádné další ženy,“ řekla jsem mu.

„Ale velký náčelník přece musí mít mnoho žen! Jak jinak by uvařil spoustu piva a připravil spoustu jídla pro své hosty.“

Neústupně jsem mu odpověděla, že v naší zemi mají i velcí náčelníci pouze jednu ženu, že mají ale spoustu sloužících, kteří za ně vykonávají práci, která je potřeba, a že těm sloužícím platí penězi vybranými na daních.

„Bylo by lepší,“ odvětili, „kdyby měl náčelník mnoho žen a mnoho synů, kteří by mu pomáhali obdělávat pole a nakrmit jeho lid. Pak by každý miloval svého náčelníka, který hodně dává a nic si za to nebere. Daně jsou strašně špatná věc.“

S posledním tvrzením jsem souhlasila, ale co se týče zbytku, neodolala jsem, abych jim nevrátila jejich oblíbený způsob odrážení mých zvídavých otázek: „Tak se to u nás prostě dělá, prostě to tak děláme.“

Rozhodla jsem se Hamletův vnitřní monolog přeskočit. I když se tu zcela schvalovalo, že se Claudius oženil s ženou svého bratra, stále tu byl motiv otravy jedem a byla jsem si jistá, že bratrovraždu schvalovat nebudou. S nadějí jsem pokračovala: „Té noci Hamlet hlídkoval s oněmi třemi muži, kteří prve viděli jeho otce. Mrtvý náčelník se znovu objevil, a přestože ostatní se báli, Hamlet poodešel se svým otcem stranou. Když byli sami, Hamletův mrtvý otec k němu promluvil.“

„Znamení mluvit nemohou!“ ozval se důrazně starý muž.

„Hamletův mrtvý otec nebyl žádné znamení. Vidět ho by mohlo být nějaké znamení, ale on sám znamení nebyl.“ Mé publikum vypadalo stejně zmateně, jak zmateně znělo mé vyprávění. „Byl to skutečný Hamletův mrtvý otec. My tomu říkáme duch.“ Musela jsem použít anglické slovo, protože na rozdíl od okolních kmenů, tito lidé nevěřili na život po smrti, dokonce ani na přetrvání jakékoli jednotlivé části lidské osobnosti.

„A co je to ten ‚duch‘? Je to znamení?“

„Ne, duch je někdo, kdo je sice po smrti, ale může chodit kolem a mluvit na lidi a lidé ho mohou slyšet, ale nemohou se ho dotknout.“

Začali protestovat: „Ale na zombie si přece sáhnout můžeš.“

„Ne, ne, to není žádné mrtvé tělo, kterému by čarodějové vdechli život, aby jej obětovali a snědli. To, že Hamletův mrtvý otec chodil, nezpůsobil nikdo další, to prostě dokázal on sám.“

„Mrtví nemůžou chodit,“ protestovalo mé publikum jako jeden muž.

Byla jsem svolná ke kompromisu.

„Duch je stínem mrtvého muže.“

Ale protestovali dál: „Mrtví muži nemohou vrhat stín.“

„V mojí zemi mohou,“ odsekla jsem.

Starý muž zarazil nedůvěřivé mumlání, které se okamžitě začalo šířit kolem, a se zdvořilým, leč nepřesvědčivým souhlasem, jejž obvykle věnujeme bláhovému poblouznění mladičkých, neznalých a pověrčivých, řekl: „Jsem si jistý, že ve vaší zemi mohou mrtví chodit a mluvit, i když nejsou zombie.“ Z hlubin svého vaku vytáhl seschlý zbytek kolového ořechu, odkousl špičku, aby mi dokázal, že není otrávený, a zbytek mi vlídně nabídl na znamení míru.

„Zkrátka,“ pokračovala jsem, „Hamletův mrtvý otec řekl, že jeho mladší bratr, ten, který se stal náčelníkem, ho otrávil. A chtěl po Hamletovi, aby ho pomstil. Hamlet tomu uvěřil, protože v skrytu duše svého strýce neměl rád.“ Znovu jsem si lokla piva. „V té zemi, ve stejném obydlí, protože to bylo opravdu veliké obydlí, bydlel i jeden důležitý stařec, který se často zdržoval v blízkosti náčelníka, radil mu a pomáhal mu. Jmenoval se Polonius. Hamlet se dvořil jeho dceři, ale její otec a bratr (dodala jsem rychle, abych dostála kmenové hierarchii) ji varovali, aby se s ním nescházela o samotě, protože on se jednou stane velkým náčelníkem, a tudíž se s ní stejně nebude smět oženit.

„A pročpak ne?“ zeptala se žena usedajíc na kraj starcovy židle. Starý muž ji za takovou hloupou otázku zpražil pohledem a zavrčel: „Protože žili ve stejném domě.“

„To nebyl ten důvod,“ upřesnila jsem, „Polonius byl cizí, v jejich domě žil proto, aby mohl náčelníkovi pomáhat, ne proto, že by byl z rodiny.“

„Tak proč si ji tedy Hamlet nemohl vzít?“

„Vlastně mohl,“ vysvětlovala jsem, „ale Polonius si myslel, že by to neudělal. Přece jenom, Hamlet byl velmi významný muž a předpokládalo se, že se ožení s dcerou jiného náčelníka, protože v jeho zemi smí každý muž mít jen jednu ženu. Polonius se obával, že kdyby se Hamlet pomiloval s jeho dcerou, žádný další muž už by za ni nezaplatil plnou cenu.“

„To je dost dobře možné,“ uznal jeden z vážených stařešinů. „Ale syn náčelníka by jistě zahrnul otce své milenky mnohem honosnějšími dary a přízní, což by víc než dorovnalo rozdíl. Tak se mi zdá, že ten Polonius byl pěkný hlupák.“

„Spousta lidí si myslí, že byl,“ souhlasila jsem. „Mezitím Polonius poslal svého syna Laerta do Paříže, aby se naučil, jak to tam chodí, protože Paříž byla sídlem jednoho opravdu mocného náčelníka. A protože se obával, že by Laertes mohl rozházet všechny peníze za pivo, ženy a karban nebo se dostat s někým do potyčky, poslal do Paříže potají také jednoho svého sluhu, aby tam dával pozor, co Laertes vyvádí. Jednoho dne přišel Hamlet za Poloniovou dcerou Ofélií a choval se tak podivně, až ji vyděsil. A skutečně,“ hledala jsem slova, abych vyjádřila pochybnou povahu Hamletova šílenství, „náčelník i ostatní si také všimli, že když Hamlet mluví, člověk rozumí jednotlivým slovům, ale ne tomu, co znamenají. Mnoho lidí bylo přesvědčeno, že se Hamlet zbláznil.“ Mé publikum náhle viditelně zpozornělo. „Velký náčelník chtěl vědět, co se s Hamletem stalo, a tak poslal dva jeho vrstevníky (vysvětlovat jim pojem „spolužák“ by trvalo moc dlouho), aby si s Hamletem promluvili a zjistili, co ho trápí. Hamlet se ale dozvěděl, že se nechali velkým náčelníkem podplatit, aby ho zradili, a tak jim neřekl nic. Polonius ale trval na tom, že Hamlet zešílel proto, že mu zakázali stýkat se s Ofélií, kterou miloval.

„Ale proč by se někdo snažil kvůli tomu Hamleta očarovat?“ ozval se rozhořčený hlas.

„Očarovat?“

„samozřejmě, protože šílenství mohou způsobit jen čáry a kouzla. Tedy kromě setkání s nestvůrami, které se skrývají v lesích.“

Přerušila jsem své vyprávění, vytáhla svůj zápisník a dožadovala se, aby mi o těchto dvou příčinách šílenství řekli víc. Zatímco oni mluvili a já si zapisovala, uvažovala jsem o tom, jak tyto nové informace zařadit do svého příběhu. Hamlet samozřejmě nepřišel do styku s žádnými nestvůrami z lesů. A očarovat ho mohli jen mužští příslušníci jeho rodové linie. Když jsem vyloučila všechny mužské příbuzné, o kterých se Shakespeare nezmiňuje, zbyl mi jediný Claudius, kdo mohl Hamletovi způsobit takovou újmu. Samozřejmě, jak jinak.

Ale raději jsem v tu chvíli utnula všechny otázky a prohlásila, že velký náčelník samozřejmě neuvěřil tomu, že by Hamlet zešílel jen ze samotné zapovězené lásky k Ofélii. „Byl si jistý, že to, co tolik trápí Hamletovo srdce, je mnohem vážnější povahy.“

„Takže,“ pokračovala jsem, „Hamletovi kamarádi s sebou měli známého vypravěče. Hamlet se rozhodl, že toho muže přiměje, aby náčelníkovi přede všemi v domě vyprávěl příběh o muži, který otrávil svého bratra proto, že měl zálusk na jeho manželku a chtěl se sám stát náčelníkem. Byl si jistý, že velký náčelník nedokáže vyposlechnout takový příběh, aniž by na sobě dal zdát, že je vinen. A tak se ukáže, zda mu jeho otec říkal pravdu.“

Starý muž mě náhle přerušil, jako by mě chtěl nachytat. „Proč by nějaký otec lhal svému synovi?“

„Hamlet si vlastně nebyl tak úplně jistý, jestli to je nebo není jeho mrtvý otec,“ kličkovala jsem. Nebyl způsob, jak v jejich jazyce vyjádřit pojem „ďábelská mámení“.

„Takže říkáš,“ odpověděl stařec, „že to vlastně bylo znamení a že Hamlet věděl, že čarodějové někdy mohou seslat falešná znamení, aby nás zmátli. V první řadě od něj bylo velmi hloupé, že se neporadil s někým, kdo umí taková znamení správně číst a odhalit jejich smysl. Muž-který-vidí-pravdu by mu jistě řekl, jak jeho otec skutečně zemřel, jestli byl opravdu otráven, nebo to jsou jen čáry a kouzla. No a pak by Hamlet mohl přivolat starší svého kmene, aby s tím nějak naložili.“

Druhý vážený stařec mu oponoval: „Ale protože jeho otec býval velkým náčelníkem, možná by se muž-který-vidí-pravdu obával skutečnou pravdu vyjevit. Já si myslím, že to bylo právě ten důvod, proč ten stařešina, čaroděj a přítel Hamletova otce seslal znamení, aby se o tom Hamlet dozvěděl. Bylo tedy to znamení pravdivé?“

„Ano,“ odpověděla jsem s úlevou, že už opouštíme téma duchů a ďáblů. Opravdu to muselo být čarodějné znamení. „Byla to všechno pravda, protože když vypravěč odvyprávěl ten příběh přede všemi obyvateli toho domu, velký náčelník ze strachu prudce vyskočil. A protože se bál, že Hamlet zná jeho tajemství, začal plánovat, jak ho sprovodit ze světa.“

Protože následující scéna obsahovala některé prvky velice obtížné pro překlad, začala jsem opatrně. „Velký náčelník řekl Hamletově matce, aby šla a zjistila, co všechno její syn ví. Ale protože v srdci matky jsou děti vždy na prvním místě, řekl také svému rádci a staršímu, Poloniovi, aby se schoval za závěs u stěny v chatrči, kam chodila Hamletova matka spát. Hamlet začal matku urážet, za to, jak se po smrti jeho otce zachovala.“

Všichni v místnosti začali šokovaně hučet. Urážet vlastní matku je přece nepřípustné.

„Ona se lekla a vykřikla a v tu chvíli se Polonius za závěsem pohnul. Hamlet vykříkl: ‚Krysa!‘ a zasekl do závěsu svou mačetu.“ Udělala jsem dramatickou pauzu. „A tak Polonia zabil.“

Muži se po sobě podívali s vrcholným znechucením. „Ten Polonius byl úplný hlupák a budižkničemu! Vždyť i malé dítě by v takové chvíli snadno dokázalo zavolat ‚To jsem já!‘“ Až teď mi bohužel došlo, že tito lidé jsou vášnivými lovci, vždy ozbrojeni lukem, šípy a mačetou. Na první zašustění trávy se bleskurychle zvedne luk a zamíří šíp, lovec vzkřikne: „Zvěř!“ A když se okamžitě neozve žádný lidský hlas, šíp se se svištěním vydá na cestu. Hamlet přeci také jako zkušený lovec zvolal nejprve „Krysa!“

Musela jsem urychleně zachránit Poloniovu reputaci. „Polonius se ozval. A Hamlet ho slyšel. Ale myslel si, že je to sám náčelník a moc si přál ho zabít, aby pomstil svého otce. On už ho chtěl zabít dřív téhož večera...“ Odmlčela jsem se, neschopna vysvětlit těmto pohanům, kteří nevěřili v posmrtný život, jaký rozdíl je zemřít v modlitbách a zemřít „bez zpovědi, bez rozhřešení či pomazání“.

Tentokrát jsem své publikum ovšem šokovala přespříliš. „Aby nějaký muž zvedl ruku proti bratru svého otce, ještě ke všemu proti tomu, který se stal jeho vlastním otcem, to je nemyslitelné! Starší měli plné právo nechat toho muže očarovat.“

Chvíli jsem bezradně okusovala svůj kolový ořech a pak poukázala na to, že koneckonců ten muž zabil Hamletova otce.

„Ne“, vyslovil pečlivě stařešina, mluvě víc ke všem mladším mužům kmene, kteří seděli za staršími, než ke mně. „Pokud bratr tvého otce zabije tvého otce, musíš se obrátit na přátele tvého otce, kteří jsou stejně staří jako byl on. To *oni* mají tvého otce pomstít. Žádný muž nesmí použít násilí vůči svým starším příbuzným.“ Náhle ho však překvapila jiná myšlenka. „Ovšem pokud byl bratr jeho otce skutečně tak úskočný, že očaroval Hamleta, aby se zbláznil, pak by to byl opravdu velmi dobrý příběh, protože by to pak byla jeho vina, že Hamlet ztratil rozum a odvážil se ve svém blouznění zabít bratra svého otce.“

Ozvalo se nadšené hučení. Hamlet už jim zase připadal jako povedený příběh, jen mně už se tak nějak nezdál stejný jako předtím. A jak jsem tak přemýšlela nad nadcházejícími zvraty v zápletce a motivech, opustila mne odvaha a rozhodla jsem se přes nejistou půdu přeletět rychlostí blesku.

„Velký náčelník,“ pokračovala jsem, „se moc netrápil nad tím, že Hamlet zabil Polonia. Vlastně mu to dalo dobrý důvod poslat Hamleta pryč s jeho dvěma zrádnými kamarády a dopisem pro náčelníka vzdálené země, ve kterém stálo, že Hamlet má být popraven. Ale Hamlet ten dopis přepsal, takže ten náčelník popravil místo něj jeho dva kamarády.“ Vysloužila jsem si opovržlivý pohled od jednoho z mužů, kterého jsem předtím dlouze předvědčovala, že padělání listiny tak, aby to nikdo nepoznal, je nejen hluboce nemorální, ale téměř nemožné. Raději jsem odvrátila zrak.

„Než se Hamlet stihnul vrátit domů, přijel Laertes na pohřeb svého otce. Velký náčelník mu řekl, že Polonia zabil Hamlet. Laertes přísahal, že Hamleta zabije, nejen za smrt svého otce, ale i za to, že jeho sestra Ofélie, když se doslechla, že muž, kterého milovala, zabil jejího otce, zešílela také a utopila se v řece.“

„To už jsi zase zapomněla, co jsme ti říkali?“ prohlásil opovržlivě stařec. „Člověk se nesmí mstít pomatenci. A Hamlet zabil Polonia v pomatení. A co se týče té dívky, ta byla také pomatená, a navíc se utopila. Jenom čarodějové mohou způsobit, že se člověk utopí. Voda jako taková nikomu neublíží, je to prostě něco, co se pije a v čem se koupeme.“

Naštvala jsem se. „Jestli se vám ten příběh nelíbí, tak já klidně přestanu vyprávět.“

Stařec konejšivě zamručel a sám mi nalil další pivo. „Vyprávíš to dobře a my posloucháme. Ale je jisté, že ti stařešinové v tvojí zemi nikdy pořádně nevysvětlili, co ten příběh doopravdy znamená. Ne, nepřerušuj mě! My ti věříme, když nám vysvětluješ, že vaše svatební zvyky jsou odlišné, že je odlišné vaše oblečení nebo zbraně. Ale lidé jsou všude na světě stejní. Takže všude na světě taky jsou čarodějové a jen my, starší, víme, co na ně platí. To my jsme ti řekli, že to byl velký náčelník, kdo si přál Hamletovu smrt, a tvoje vlastní slova nám dala za pravdu. Jaké další mužské příbuzné měla Ofélie?“

„Měla jen otce a bratra.“ Hamlet se mi definitivně vymkl z rukou.

„Muselo jich být o dost víc. Na to se taky musíš zeptat vašich starších, až se vrátíš do své země. Protože z toho, cos vyprávěla, jelikož Polonius byl mrtvý, to vypadá, že Ofélii musel zabít Laertes, ačkoli nevidím jediný důvod, proč by to dělal.“

Jedna nádoba piva byla už vypita a stařešinové ve svém zaujetí pro pointu vypadali, že začínají mít v hlavě. Nakonec se jeden z nich zeptal: „A co vlastně říkal Poloniův sluha, když se vrátil?“

S určitými obtížemi jsem se snažila vybavit si Reynaldův úkol. „Myslím, že se nestihnul vrátit dřív, než Polonius zemřel.“

„Teď mě poslouchej,“ řekl stařešina, „a já ti povím, jak to s tím tvým příběhem bylo a bude, a pak mi můžeš říct, jestli mám pravdu. Polonius se bál, že se jeho syn dostane do potíží, a tak se taky stalo. Musel splácet pokuty za souboje a taky dluhy z hazardu. Ale měl jenom dvě možnosti, jak se rychle dostat k penězům. Jednou z nich bylo rychle provdat svou sestru, ale nebylo tak lehké sehnat rychle někoho, kdo by se odvážil vzít si dívku, kterou obletuje náčelníkův syn. Protože když ti za ženou chodí náčelníkův syn, co asi tak můžeš dělat? Jenom blázen se bude dovolávat spravedlnosti proti někomu, kdo se za nějaký čas stane jeho soudcem. Takže Laertes si vybral tu druhou možnost. Zabil svou sestru kouzlem, utopil ji, takže její tělo pak mohl tajně prodat čarodějům.“

Vznesla jsem námitku. „Oni její tělo našli a pohřbili. Laertes dokonce skočil do hrobu, aby se na sestru mohl ještě jednou podívat. - Takže vidíte, to tělo tam muselo být. A Hamlet, který se zrovna vrátil, tam za ním skočil taky.“

„Vidíte? Co jsem vám říkal?“ obrátil se stařešina k ostatním. „Laertes měl s tělem své sestry nějaké hodně nekalé plány. Hamlet mu v tom zabránil, protože náčelníkův syn si, stejně jako náčelník, nepřeje, aby se jiný muž stal bohatým a mocným. Laertes musel být hrozně naštvaný, protože zabil svou sestru a ani mu to nepřineslo žádný užitek. Tady u nás by Hamleta za to hned zabil. Není to náhodou to, co se pak stalo?“

„Tak nějak,“ uznala jsem. Když velký náčelník zjistil, že je Hamlet pořád naživu, popichoval Laerta, aby se ho pokusil zabít a narafičil pro ně zápas s mačetami. V tom zápase byli oba mladíci smrtelně zraněni. Hamletova matka vypila otrávené pivo, které pro Hamleta nachystal náčelník pro případ, že by souboj vyhrál. A když Hamlet uviděl svou matku umírat na otravu jedem, sám umíraje, dokázal ještě zabít bratra svého otce svou mačetou.“

„Vidíte, měl jsem pravdu!“ zvolal stařešina.

„To byl ale opravdu pěkný příběh,“ pochvaloval si, „a ani jsi ho moc nepopletla. Ale jedna chybička se ti tam přece jen vloudila, zrovna na konci. Jed, který vypila Hamletova matka, byl určen vítězi souboje, ať už to bude kdokoli. Kdyby vyhrál Laertes, velký náčelník by otrávil jeho, aby se nikdo nedozvěděl, že to on nastražil Hamletovu smrt. Potom by se také nemusel obávat Laertova čarodějnictví. Na to, aby někdo zabil kouzlem svou jedinou sestru, potřebuje opravdu silné srdce.“

„Někdy příště,“ zakončil starý muž svou řeč, zahaliv se ještě víc do své roztrhané tógy, „nám musíš vyprávět nějaké další příběhy z tvé země. A my starší ti prozradíme jejich pravý smysl, takže až se vrátíš k vám domů, vaši starší uvidí, že jsi netrávila svůj čas v buši nadarmo, ale rozmluvou s námi, kteří o věcech hodně víme a můžeme tě naučit moudrosti.“